

Ieva Zepa,
krājuma “*Saļmes Stērnīnē*” veidotāja,
pieteikuma Nemateriālās kultūras mantojuma sarakstam sagatavotāja

CAURI LAIKIEM SKAN SAĻMES STĒRNĪNĒ

Kas godā pagātņi, tas svētī nākotni.

/Senie romieši/

Latgalē līdz pat mūsu dienām katolicisms, ar ko daudzus gadsimtus bijis cieši saistīts ļaužu dzīves ritums, atspoguļojas sadzīvē, specifiskās tradīcijās (piem., maija dziedājumi pie krusta, psalmu dziedāšana), cilvēku domāšanā un tautas mākslas izpausmēs. Tā ir mūsu dzīves un kultūras telpa, tas ir mūsu materiālais un nemateriālais mantojums, kas reiz saņemts no tēvutēviem un reiz būs jānodod bērnbērniem.

Cauri laikiem ir saglabājusies mirušo ofīcija tradīcija – bērēs un mirušo atceres gadījumos (miršanas gadadienās, Dvēseļdienās 1.–2. novembrī, kapusvētkos, “*kod myrušais pasarōda sapynā*”) lūgties par aizgājēja dvēseli, dziedot psalmus un atbilstošas bērnu dziesmas.

Lai aptvertu psalmu dziedāšanas jēgu, jāzina Katoļu Baznīcas uzskats, ka, cilvēkam nomirstot, dvēsele šķiras no miesas un tūlīt nonāk Dieva tiesā, kur tiek izlemts cilvēka mūžīgais liktenis. “Mūžīgajā dzīvē (*resp., debesīs, paradīzē – aut.*) ieiet tie, kas ir pilnīgi brīvi no grēkiem, kā arī no soda par tiem. Debesu svētlaimē ir mūžīga un atbilstoša attiecīgā cilvēka nopelniem.

Šķīstītavā nonāk tie, kas nomirst ar maziem grēkiem (vai ar lieliem, bet jau atlaistiem grēkiem), par kuriem nav gandarīts. Sods šķīstītavā nav mūžīgs, jo, tam izbeidzoties, dvēsele ieiet debesu svētlaimē. Par mirušajiem ticīgajiem Baznīca iesaka lūgties.

Ellē nonāk tie, kas, būdami smagā grēkā, bez gandarīšanas un grēku nožēlas ir šķīrušies no šīs pasaules. Elles sods ir mūžīgs un atbilstošs cilvēka grēku smagumam.”¹

Stirnienes draudze pieder pie Rēzeknes-Aglonas diecēzes Varakļānu dekanāta un robežojas ar Varakļānu, Vidsmuižas, Barkavas, Rudzātu un Atašienes draudzi, ģeogrāfiski atrodas aptuveni pussimts kilometru attālumā no Rēzeknes, Madonas, Preiļiem un Jēkabpils.

Garīgās mūzikas tradīcijā Stirnienes draudzē no 18. līdz 21. gs. iezīmējas divi pamatvirzieni:

---

¹ *Eisa katōļu ticeibas mōceiba, “Teicit Kungu”*. Rīga, 1986, 308.–309.lpp

- 1) tautā praktizētās garīgās dziedāšanas tradīcijas;
- 2) sakrālās mūzikas tradīcijas Stirnienes Romas katoļu baznīcā.

Stirnienes draudzes dokumentos nav tieši fiksēti vadošo dziedātāju vai ērģelnieku vārdi, tie parādās tikai, piem., parakstot aktu, kad viens ērģelnieks nodod nākamajam draudzes nošu bibliotēku. Iespējams, tas raksturo attieksmi pret baznīcas mūziku un tās izpildītājiem kā otršķirīgu parādību Baznīcas dzīvē (atceroties arī dižos klasiķus un viņu dzīves stāstus). Senākā Stirnienes draudzē zināmā un tautā praktizētā garīgās mūzikas tradīcija ir psalmu dziedāšana jeb mirušo ofīcijs, jeb ekzekvijas (tautā sauktas par *saļmem*). Šī tradīcija ir cieši iesakņojusies un melodijas pielāgojušās tradicionālās dziedāšanas īpatnībām.

Līdz pat mūsu dienām Stirnienes draudzē psalmus dzied:

- 1) bēru gadījumos;
  - 2) katru gadu novembra mēnesī par dzimtas vai saimes mirušajiem;
  - 3) baznīcā Visu Svēto dienā, 1. novembrī, pēc dievkalpojuma;
  - 4) baznīcā Mirušo piemiņas dienā, 2. novembrī, pirms dievkalpojuma;
  - 5) draudzes namā reizi dvēseļu mēnesī un Gavēņa laikā par visiem mūžībā aizgājušiem Stirnienes baznīcas kalpiem, dievnama cēlājiem un labdariem, aizmirstajām dvēselēm;
  - 6) tautas namā – reizi Adventā un Gavēņa laikā par visiem mirušajiem un par saviem tuviniekiem;
  - 7) pansionātā – pēc iespējas, vismaz divas reizes gadā;
  - 8) pēc tuvinieku vēlēšanās – aizgājēja dzimšanas vai miršanas gadadienā;
  - 9) īpašās situācijās, kad aizgājējs sapnī lūdzis tiešu vai simbolisku palīdzību – piem., maizi, pīrāgus, tīru kreklu u.tml.;
  - 10) situācijās, kad mājās notiek neizskaidrojamas nelaimes, lopiem metas sērgas, ļaudis slimo un dzīve nīkuļo;
  - 11) gadījumos, kad mājās novēro neizskaidrojamas parādības, ko tulko kā spokošanos.
- Uzskaitījums pierāda, ka Stirnienes pusē psalmu dziedāšanas tradīcija ir dzīva un tiek rūpīgi kopta. 19. gs. un 20. gs. pirmajā pusē mirušo ofīcija dziedāšanas prasme plaši aptvēra dažādas paaudzes un abu dzimumu dziedātājus (mājās psalmu dziedāšanā piedalījās visi, ģimene faktiski varēja nodrošināt psalmu dziedājumus). Padomju okupācijas laikā vīrieši vairāk nošķīrās, arī bērni un jaunieši antirelīģiskās propagandas rezultātā, kā arī baidoties no represijām, zināmā mērā tika nodalīti no tradīcijas. Pēckara gados psalmu dziedātājas un vadītājas vairāk ir bijušas sievietes.

Kopš Atmodas laika notikušas neticamas izmaiņas – *saļmes* dzied arī vīri – baznīcas kora puiši. (Jānis Gruduls, Jānis Zeps, Jānis Stafeckis, Jānis Erdmanis, Valdis un Jānis Pelši, Aivars Zeimuls, Leons Leišs, Jānis Vīgulis, Jānis Sārnis, Mārtiņš Bondars, Voldemārs Bondars, Ainārs Kiserovskis, Edijs Strušels, Ivars Dominiks Zeps u.c.). Dziedātāju rinda ap *saļmu* galdu kļūst kuplāka un varīgāka, skanējums – krāšņāks. Stirnienes pamatskolā no 2000. līdz 2015. gadam skolēni dziedāja garīgās mūzikas ansablī un kopā ar pieaugušajiem katru gadu piedalījās draudzes kopīgajā psalmu dziedāšanā *klesterī* (draudzes namā) un arī atsevišķās bērnu reizēs. Šobrīd viņi ir izauguši. Daudzi *saļmes* var dziedāt līdzi, daži – Ilze Grēvele-Skaraine, Gunta Greisle, Jānis Zeps –, apguvuši tradīciju, paši vada dziedāšanu un var iemācīt to nākamajiem.

Varakļānos 2001. gadā tika realizēts ES struktūrfondu atbalstīts sieviešu invalīdu biedrības “Aspazija” projekts “Saglabāsim savas tautas garīgās vērtības”, kura ietvaros nodrukāja brošūru “*Saļmes*”, biedrības dalībnieces ar Stirnienes dziedātāju atbalstu mācījās *saļmes* un noslēgumā ierakstīja CD savai lietošanai.

Psalmu un bērnu dziedājumi savākti, apkopoti un atšifrēti ar pašu brīvprātīgo darbu no 1992. līdz 2018. gadam (Ieva Zepa, konsultēja Jānis Gruduls) no Stirnienes draudzes vecajiem dziedātājiem un psalmu vadītājiem – Helēnas Grēveles (*Jokstu Ģeles*), Antoņinas Vēveres (*Vēveru Antes*), Genovefas Priževaites (*Ģences*), Helēnas Vaivodes (*Bazneicas Ģeles*), Helēnas Mesteres (*Majkovskīnes*), Veronikas Ozoliņas (*Ūzuleņu Veras*), Teklas Kassalietes (*Kassalīšu Tekles*). Paši pirmsākumi, pat nenojaušot, kā dzīvē noderēs, ir ieraksti kasetē no Zinaīdas Raģeles 1992. gadā Varakļānos. Pagātnes vēstījumi ir gan Stirnienes cilvēku pašu pierakstīti rokrakstos, gan tiekoties klātienē vai telefoniski pārstāstīti un fiksēti, gan e-pastā atsūtīti, fotogrāfijas ir no draudzes un personīgā arhīva, iedzīvotāji labprāt atsaucās un dalījās atmiņās. Psalmu un bērnu dziedājumu notis digitalizēja Bernadeta Everse (izcila ērģelniece un pedagoģe, teicējas Zinaīdas Raģeles meita).

2020. gada 21. un 22. augustā ierakstu Stirnienes baznīcā nemateriālās kultūras mantojuma saglabāšanai veica apkaimes dziedātāji, arī vīri un jaunieši, kuri apguva psalmu dziedāšanas tradīciju – patiesi un no sirds izpildot tautas dziedājumu – lūgšanu par visiem mirušajiem. Diskā skan Stirnienes pusei raksturīgās melodijas, kādas tās gadu gaitā esam mācījušies no vecākās paaudzes *saļmu* dziedātājiem. Saļmu un bērnu dziedājumu ierakstā piedalījās: Emerita Bondare, Mārtiņš Bondars, Voldemārs Bondars, Ilze Grēvele-Skaraine, Sandra Grudule, Jānis Gruduls, Ivars Ikaunieks, Ainārs Kiserovskis, Simona Pastare, Jānis Sārnis, Inga Sestule, Edijs Strušels, Katrīna Ubagovska, Kristīne Ubagovska, Ieva Zepa, Zinta

Zepa, Ivars Dominiks Zeps, Jānis Zeps, kā arī jaunās dziedātājas – Beāte Kužņecova, Laima Melne, Māra Melne, Amanda Skaba, Katrīna Skutele, Deina Svilāne, Karīna Upeniece, Karīna Vingre, skaņu režisors Normunds Slava. 2020. gada septembrī izdots psalmu un bērņu dziedājumu krājums un audio dubultdisks “*Saļmes Stērnīnē*”, grāmatas vākam un disku noformējumam izmantotas Mārtiņa Gruduļa un Gitas Palmas fotogrāfijas ar rotājumu elementiem no Stirnienes baznīcas sēru karogiem.

Psalmu dziedāšana ir ģimeni, dzimtu, kopienu un apdzīvoto vietu vienojoša tradīcija. Psalmu dziedājumi ir viena no Stirnienes piederības un identitātes zīmēm, no paaudzes paaudzē nododama vērtība, par kuru jāvēsta un jāizglīto, kura nedrīkst tapt pārtraukta un kura jāattīsta.

***

Lai katolicismu padarītu tuvāku vienkāršajai tautai un gudri izskaustu pirmskristīgos rituālus, 18. gadsimtā jezuītu ordeņa mūki uz iepriekš praktizētās veļu mielošanas bāzes ievieš kristīgās lūgšanas – psalmu dziedāšanu par mirušajiem senajā veļu laikā – no Miķeļiem līdz Mārtiņiem. Laika gaitā notiek hronoloģiska nobīde uz visu novembra mēnesi, kad katoļu Baznīca lūdzas par mirušajiem.

“Katoļu baznīcā ir divi galvenie dievkalpojuma veidi: Svētā Mise un stundu lūgšanas. (Pēdējās sauc arī par breviāru, tomēr visbiežāk par ofīciju.) Mirušo ofīcijs ir stundu lūgšanu paveids. Tas radies ap 800. gadu un tika izpildīts kā ekzekviju (bēru liturģijas) daļa bērņu dienā, kā arī pie mirušo vāķēšanas. Klosters 10. un 11. gs. ievieš ieradums izpildīt mirušo ofīciju kā ikdienas lūgšanu. Pēc 1568. gada saglabājās pienākums to noturēt, mirušos vāķējot, kā arī 2. novembrī (Visu dvēseļu dienā) un bērņu dienā, to izpildot korī. Mirušo ofīcijs sastāv no trim daļām. Tās ir: vesperes, matutins un laudes. Gadsimtu gaitā mirušo ofīcijs ir pazīstams kā lūgšana, ko notur garīdznieki latīņu valodā. Tāpēc ir pārsteidzoši to kopš 18. gs. beigām uziet Latgales (arī Augšzemes) latviešu iedzīvotāju tradicionālajā repertuārā viņu dzimtajā valodā kā daļēji mutiski pārmantojamu, folklorizētu fenomenu, ko izpilda galvenokārt mājās un parasti bez priesteru līdzdalības, tāpat kā tautasdziesmu — bez kādas ārējas organizācijas.”²

Psalmu dziedāšana ir raksturīga bērņu ceremoniju īpatnība Latgalē. Tā ir sena latgaliešu ticīgās tautas ieraša, jo šajos dziedājumos var rast mierinājumu sāpēs un bēdās. “Tuvinieka nāve ir laiks, kad apceram cilvēka aiziešanu, kad sāpēs sažņaudzas sirds, pietrūkst savu vārdu, un, lūdzoties par mirušo, mēs uzrunājam Dievu psalmu vārdiem: pateicamies par to labo, ko

---

² Lielbārdis A., Boiko M. Psalmu dziedāšana Latgalē. *Officium defunctorum. The Office of the Dead in Latgale.* Rīga// LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2012

esam saņēmuši no aizgājēja, aizlūdzam par mirušā dvēseli, atvadāmies no viņa. Lūgšanā dzimst cerība uz Dieva apsolīto Mūžīgo dzīvi.”³

Psalmus bēru gadījumā dzied ne tikai baznīcā, bet arī mājās. “*Jau 18. gs. ir bejuši 5 goreigūs dzīsmu izdevumi: 1730., 1733., 1765., 1786. un 1798. gadā. Piļņeigō lyugšona un dzīsmu grōmota tyka izdūta ari nōkušā godu symtā: 1801., 1833. un 1857. godā. Šōs lyugšonu grōmotas piļdeja sovu uzdavumu gon bazneicā, gon sātā. Tamōs beja psalmi vesperu dīvkolpōjumim svātādīnēs un psalmi ekzekviju dzīdōšonai par myrušajim bēru gadejumūs.*”⁴

18. gs. otrajā pusē, līdz ar jezuītu misionāru darbību, ekzekvijas ienāk Latgales katoļu tradicionālajā repertuārā – psalmu teksti tiek pārtulkoti latgaliski un iemācīti ļaudīm. Drukāti pirmie psalmu teksti latgaliski ir jezuītu izdotajā lūgšanu grāmatā “*Nabožeństwo*” (1786).

Sākotnēji psalmus iemācījās no galvas, vēlāk katrā sētā bija vismaz viena grāmata – lūgšanu jeb *pōtoru grōmota*, kurā ietilpa arī garīgās dziesmas. Kad Latgalē no 1864. līdz 1904. gadam iestājās latīņu drukas aizliegums, bēru dziesmu grāmatas bija grūti dabūt un grūti nosargāt, jo bēru procesijas laikā cara uradņiks⁵ šīs grāmatas vienkārši varēja atņemt. Atlika tikai bēru dziesmas iemācīties no galvas. Cilvēki to darīja ar lielu uzupurēšanos. Gan linus kuļot, gan pie vērpjamā ratiņa ļaudis iekala galvā rindu pēc rindas, lapu pēc lapas. Šādi iemācītās dziesmas un psalmi netika aizmirsti visu mūžu. “*Ari tod, kod 1904. godā tyka atcalts borgais drukas aizlīgums, tauta sovu parodumu, bērēs dzīdōt saļmas nu prōta, turpynōja. Tyka pōrdrukōtas vacōs lyugšonu grōmotas ar psalmu tekstim, bet tautā aizvīn lelā cīnā beja tī ekzekviju vadeitōji un dzīdōtōji, kas tū prota dareit nu golvas.*”⁶

Stirnieņu draudzes pirmais dievnams 18. gs. ir jezuītu misiju punkts. Domājams, arī psalmu dziedāšanas tradīcija Stirnienē var būt ieviesta jau 18. gs. beigās un *saļmes* Stirnienes draudzē tiek dziedātas vairāk nekā 200 gadus. Stirnienes draudzē vecākā saglabājusies tautas lūgšanu grāmata ir “*Pilnejga gromata lyugzonu uz guda Diwa Kunga iksszan tryjadibas winiga, wyssu swatokas Jumprovas Maryas un Diva Swatu...*,” (Viļņa, 1857). Latīņu drukas aizlieguma laikā Latgalē (toreizējā Vitebskas guberņā) lūgšanu grāmatas iespieda Viļņā, un katoļu priesteri tās ieveda kontrabandas ceļā (piem., siļķu mucām izgatavoja dubultdibenu, kur

³ Tēvs Benedikts MIC, “Vietējā”, Rēzekne, 2009. gada 3. aprīlis

⁴ *Atkōrtōts psalmu izdavums nu lyugšonu grōmateņas “Aglyunas Zvaigzne”. Saļmys (psalmes). Lyugšonas par nūmyrušim. Viļāni// Katōļu Dzeive. 1998, 52.lpp*

⁵ cara policijas kārtībnieks, žandarms (krievu val.)

⁶ *Atkōrtōts psalmu izdavums nu lyugšonu grōmateņas “Aglyunas Zvaigzne”. Saļmys (psalmes). Lyugšonas par nūmyrušim. Viļāni// Katōļu Dzeive. 1998, 53.lpp*

salikt grāmatas). Tautā vēlāk iemīļoti lūgšanu krājumi bija 1912. gadā Viļņā izdotā “*Aglyunas Zvaigzne*” un “*Goreigōs dzīsmes*” (P. Apšiniņa red., Rēzekne, 1936).

Pēckarā, boļševiku okupācijas laikā, Latgalē iestājās otrais drukas aizliegums – nu jau latgaliešu valodai. Padomju laikā LPSR teritorijā lūgšanu grāmatas netika izdotas, 40 gadus bija aizliegts drukāt reliģiska satura grāmatas. Taču attīstījās cits fenomens – rokrakstu literatūra, kā arī ticīgā tauta atgriezās pie vecās pieredzes – dziesmu un psalmu mācīšanās no galvas. Daudzi priesteri nelielos apjomos pārdrūķēja lūgšanu tekstus ar rakstāmmašīnām. Burtnīcās un kladēs cilvēki ar roku pārrakstīja dažādus reliģiskos traktātus, svēto dzīves aprakstus, garīgās dziesmas un psalmus. Šādas burtnīciņas vēl eksistē un tiek izmantotas arī mūsdienās, pie tam dziedātāji tās uzskata par lielu dārgumu – gan kā ierastas lūgšanu, gan skarbās vēstures liecinieces.

Daudzas lūgšanu grāmatas un citi izdevumi aizgāja bojā, kad skolās sākās makulatūras kampaņa. “*Bārni izlūžņoja visas pažūbeles, lai tikai varātu izpildeit nūteiktū planu vacūs papeiru vōkšonā, bet tai kai jī nikō nabeja mōcejušīs par sovū seņču gora montom, tod makulatūras kaudzēs nūkliva vēstures līcinīki, kurus šudiņ “ar guni nasameklēsi”.*”⁷

Tomēr nekādas darbības nespēja iznīcināt seno psalmu dziedāšanas ierašu. “*Pat tur, kur katōļi – latgalīši dzeivōja Vidzemē, novembra mēnesī jī puļcējōs vīnkūpus un dzīdōja par myrušajim ekzekvijas.*”⁸

Pirmsākumos aptuveni trīs stundas ilgos dziedājumus zemniekiem mācījuši muzikāli apdāvinātie mūki, vēlākos laikos – dažviet arī draudžu ērģelnīki. Helēna Vaivode (*Bazneicas Ģele*) stāstīja, ka 20. gs. 30. gados ērģelnīks aizbraucis mācīt kādas dziesmas uz Teilānu sādžu, tur dziedāšana tanī reizē īsti nav vedusies, un meldiņi vilkušies ne pēc *varganista* iecerēs. Atgriezies viņš īsi rezumējis nepaveikto un teicis: “*Tymā koktā kai tumsō stykla butelis.*” Protams, bijušas labas dziedātājas arī tai pusē, bet teiciens palicis.

Tikai 1986. gadā izdeva Māras zemes kristianizācijas 800. gadadienai veltītu lūgšanu grāmatu “*Teicit Kungu*”, kur ietvertas rediģētas ekzekvijas (psalmi). Taču pareizā literārā valodā tulkotie psalmi tautā atsaucību guva ne visur, jo tos nevarēja pielāgot senajām, krāšņajām, plašajām melodijām. 20. gs. 90. gados un 21. gs. sākumā Rēzeknē izdoti vairāki gan seno psalmu tekstu, gan mūsdienu ekzekviju krājumi.

---

⁷ *Atkōrtōts psalmu izdavums nu lyugšonu grōmateņas “Aglyunas Zvaigzne”. Saļmys (psalmes). Lyugšonas par nūmyrušim. Viļāni// Katōļu Dzeive. 1998, 54.lpp*

⁸ Turpat, 55.lpp

Daudzi no vecākajiem Stirnienes dziedātājiem mira 21. gs. pirmajā desmitgadē un savas zināšanas atstāja dziesmu burtnīciņās, kā arī senās melodijas un ieradumus iemācījuši vairākām dziedātāju paaudzēm. Diemžēl salīdzinoši nedaudz ir dokumentēts viņu dziedājums, atsevišķi ieraksti saglabājušies privātajos ģimeņu arhīvos, taču ir *saļmu* un *Dīva dzīsmu* burtnīciņas, fotogrāfijas, atmiņu rokraksti un stāsti.

***

Stirnienes apkaimē seno psalmu dziedāšanas tradīciju sauc par *saimēm*, *salmēm*, *saļmēm*, *saļmu dzīdōšonu*, *pōtortolku*, *pōtoru skaiteišonu*. Psalmu dziedāšana ir aizlūgums, kas orientēts uz to dvēseļu glābšanu, kuras pēc nāves nokļuvušas šķīstītavā. Un šīs izglābtās dvēseles tad no debesīm spēj palīdzēt uz zemes palikušajiem. Atšķirtība no Dieva mīlestības tautas priekšstatos tiek asociēta ar uguns liesmām, dažādu smagu vai netīru darbu veikšanu, badu vai slāpēm, salu vai karstumu, ciešanām u.tml. (iespējams, simbolizējot to, par kādiem pārkāpumiem mirušais gandara). Zināmi nostāsti, ka mirušais parādījies sapnī – lūdzis, lai viņam izmazgā kreklus, izcep pīrāgus vai veic kādu citu, viņam veltītu, labdarību. Sapnis tulkots kā prasība pēc lūgšanām, ko vienmēr centās izpildīt, jo, pretējā gadījumā, “*myrušais jau sovu daļu pajims*” (*Bazneicas Ģele*), kas var izpausties kā slimība, kādas nelaimes pašiem vai lopiem. “Lūgšanām par mirušajiem bija pievērsta īpaša nozīme. Ja neveicās kaut kas saimniecībā, ar lopiņiem negāja kā vajag, tika lūgta mirušo aizbīlniecība.” (Marija Stafecka) Zināmi vēstījumi, kad mirušais sapnī pateicies – cik viņam tagad labi, neesot vairs jāpaliek kaktā vai aizdurvē, varot *īt puļceņā ar cytim*, viņš saņēmis jaunu, spodru drēbju kārtu, ticis paēdināts utt.

1941. gadā Latvju rakstu un mākslas kameras Latvju kultūras atlanta aptaujā par vakarēšanu iekļauts Stirnienes pagasta Čaunānu sādžas iedzīvotājas Apolonijas Salzemnieks (dz. 1880. g.) apraksts: “Novembra mēnesī līdz Andreva dienai bija tā saucamās “*Pōtoru tolkas*”. Tad sapulcējās sestdienas un svētdienas vakaros jauni un veci, lieli un mazi apkārtējie ļaudis un lūdza Dievu par nomirušajiem. Kad gāja uz pātaru talkām, tad ņēma katrs līdz ko ēst: maizi, plāceni, gaļu, pienu utt. Saimnieks deva alu un arī ēst. “Talcinieki” pirmo ēda savu ēdienu un tikai tad – saimnieka. Pātaru talkās nekādas jautrības nebija, visi bija nogrimuši vairāk reliģiskās pārdomās.”⁹

---

⁹ Rokraksts glabājas Latvijas Nacionālā Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas Rokrakstu, zīmējumu, fotoattēlu un dokumentu kolekcijā

Arī Aleksandrs Eriņš (1922–2017), 1995. gadā dalīdamies atmiņās par Stirnienes dzīves ritumu viņa bērnībā, norāda, ka “novembra mēnesī gandrīz katrā ģimenē bija rīkota psalmu dziedāšana par mirušajiem”. Savukārt *saļmu* vadītājas Teklas Kasparānes meita Ļena Purviņa stāsta: “20. gs. 50.–80. gados Grigu sādžā *skaitēja pōtorus pa sātom Gavēņa laikā*. Citās sādžās – novembra mēnesī.”

Savu liecību par psalmu dziedāšanas tradīciju atstājusi arī *saļmu* vadītājas Eleonoras Vēveres meita Marija Stafecka (dz. 1957. g.): “Bērnībā man, dziļos laukos dzimušam un augušam bērnam, katrs izgājieni uz kādu pasākumu bija liels notikums. Zinu, ka savācās visas Kassališu *dzerauņas* sievas, tad, ap 1961. gadu, vēl pašiem bija savas psalmu vadītājas – kaimiņiene Dambinieku Tekla ar varen spēcīgu balsi, kā mēdza teikt – *Tekļa pajam iz eļts*,¹⁰ Eriņa Bōrbola un Kassaliete Jadviga – makten kuplas miesās un tikpat spēcīgām balsīm, pārējās sievas vilka līdz, cik nu kura spēja, un arī mantoja tālāk šīs iemaņas un prasmes.”

***

Stirnienes draudzē izsenis uz psalmu dziedāšanu pulcējas mājas goda istabā. Galdus apsedz ar baltiem galdautiem, aizdedz divas svētītās vaska sveces, starp kurām novieto krucifiksu (*mūceņu*), vērstu ar skatu uz durvīm. Uz psalmu dziedāšanu pulcējas visa ģimene, kaimiņi un radi. Dziedātājas senāk pārsvarā bija sievietes, vīrieši sēdēja turpat, bet bez aktīvas dalības.

Saļmu dziedāšanā parasti uz galda noliek glāzes ar ūdeni vai kādu padzērienu, lai dziedātātāji var remdēt slāpes. Kādā mājā dzirdēts, ka tā tikai noslīkuša cilvēka bērēs varot darīt (Antoņina Vēvere). Vecās dziedātājas teica: “*Ja prōtā skaņ saļmes, jau tik klausīs – byus kaidas bēres.*” Ir ticējums, ka skatās, kurā pusē dziedāšanas laikā svece ātrāk nodeg, no tās puses sēdētājiem kāds pirmais miršot. Ja dziedot sveces deg gaiši, bez sprakstēšanas, netek un nedūmo, tad aizgājējam esot viegli mūžībā. Ja bērū mājā ir mazs, vēl nekristīts bērns, tad steidzamības kārtā mazulis jānokrista līdz bērēm, lai nekādi ļaunumi neķertos klāt. Tas rāda, ka, blakus kristīgajai tradīcijai, spēcīgi sakņojas arī dažādi tautas ticējumi un paradumi un vēl joprojām dzīvo mūsu tehnokrātiskajā laikmetā.

Saļmis uzsāk un vada galvenais dziedātājs (dziedātāja). Stirnienes apkaimē izsenis tā ir kāda no labākajām un spēcīgākajām dziedātājām – sieva ar stipru balsi, spēcīgu muzikalitāti, ritma izjūtu, attīstītu iekšējo dzirdi un neapšaubāmiem līderes dotumiem, jo viņa sāk katru

---

¹⁰ Tekla dzied zemajā sieviešu balsī – altā (latg.)

psalma versu (pantu), kam regulāri mainās melodija, tonkārtas, mijas mažors uz minoru. Parasti dzied divbalsīgi, taču dažkārt var izvērsties līdz pat četrbalsībai. Dziedātāji izmanto Latgalei raksturīgo dziedāšanu, par kuru raksta arī latviešu komponists, mūzikas kritiķis un pedagogs J. Graubiņš: “Latgalē diezgan izplatīts divbalsīgas dziedāšanas veids, kurā sastopam kvintas, kvartas, tercās un sekundas harmoniju.”¹¹

Vēlamais dziedātāju skaits esot vismaz 12, taču to droši var variēt. Iespējams, šeit tautas izpratnē atklājas Bībelē sastopamais *svētais* skaitlis – divpadsmit apustuļi, divpadsmit Jēkaba ciltis, divpadsmit zvaigznes Dievmātes kronī utt.

Psalmu dziedāšanai par pamatu ņem brošūru “*Saļmys (psalmes). Lyugšonas par nūmyrušim*”, jo tajā ir apkopoti bērēm nepieciešamie psalmi un to melodijas. Pieredzējušie dziedātāji dzied no galvas, pārējie izmanto arī saglabātās senās 19. gs. beigu grāmatas, P. Apšīnīka “*Goreigōs dzīsmes*” (1936) vai A. Matvejāna sakārtoto “*Krysta gaismā*” (1998), ar roku pārrakstītos psalmus un dziesmas.

Saļmes sastāv no matutīna – trim lielām dziedājumu daļām, kur katrā ietilpst antifonas, responsoriji, psalmi, Svēto Rakstu fragmenti, tam seko laudes (8 psalmi un 2 kantikli). Pirms katra psalma ir antifona, kura vēsturiski būtu jādzied vienam dziedātājam vai vienai kora daļai, tomēr Stirnienē gan antifonu, gan psalmu dzied visi kopā. Arī rečitējamās Svēto Rakstu fragmentus šobrīd vairs nelasa atsevišķi dziedātāji (*pa saulei* rindas kārtībā pa vienam ceļoties kājās), bet gan visi kopā. Ar antifonu “*Es asu augšanceļšonōs un dzeiveiba*” dziedātāji ceļas kājās un dzied slavinošo Zaharija dziesmu “*Svāts Kungs Dīvs Izraeļa*” (*Benedictus*). Vēl iespējamā mirušo ofīcija daļa – vesperes – Stirnienes pusē netiek dziedātas. Šīs, tā sauktās *Malnōs vesperes* (jo tā ir lūgšana par mirušajiem) jeb *pasaļmes*, jeb *mazās saļmes* dzied kapos pirms kapusvētku procesijas, Visu Svēto dienā starp sv. Misi un procesiju par mirušajiem un Dvēseļdienā. Bērna bērēs vai kopīgajā psalmu dziedāšanā par dzimtu, ja ģimenē ir miruši mazi bērni, pievieno 112. psalmu “*Teicit jyus, bērneņi, Kungu*”.

Psalmu beigās dzied Dievmātes himnu “*Esi sveicynōta, Karalīne*” (*Salve Regina*), noskaita *pīcus pōtorus* (piecas reizes lūgšanu *Tāvs myusu, Esi sveicynōta, Myužeigu dusēšonu* un nobeigumā ticības apliecinājumu *Es tycu*) – tā godinot Kristus piecas brūces, kurās patverties mirušā dvēselei. Tad kāds no klātesošajiem ar *styprōku bolsu* lasa *Jezus Krystus Vysudōrgō Ašņa* litāniju. Pēc katra uzsauciena, piem., “*Kristus Asnis, mērstūšū mīrynōjums*”, visi atbild ar lūgumu: “*Atpestej jū (jūs)!*” Tam seko dziedāta, trīs reizes atkārtota īsa lūgšana,

---

¹¹ Graubiņš, Jēkabs. Latviešu tautasdziesmu mūzika [*Melodies of the Latvian Folk Songs*] // Latviešu literatūras vēsture / Ludis Bērziņš, red. – Rīga// Literatūra, 1935, 359.lpp

pieminot aizgājēja kristīto vārdu (pirmajā un trešajā reizē) un otrajā – piesaucot stiprināto vārdu (saņemtā Iestiprināšanas sakramentā).

Stirmienē pēc tam tiek pievienotas bērū, svēto, Dievmātes dziesmas vai Gavēņa dziesmas Gavēņa laikā. Bērū dziesmās par nāvi apcer cilvēka un laicīgās dzīves nīcību mūžības priekšā. Bieži sāk ar *“Tī, kas šķeisteišonas gunī”*, īpaši aizlūdzot Dievmāti Mariju, lai viņa apdzēs šķīstītavas uguns liesmas un ved dvēseles uz debesīm. Daži dziedātāji uzskata, ka šo dziesmu jādzied tikai tad, kad mirušais jau apbedīts, bet ne pirms bērēm (*Stafecku Jōns*).

Dziesmas ir ar izteikti žēlabainu melodiju, tās dzied lēni, stiepjot, izceļot locījumus *tremolo*. Spilgts piemērs ir *“Padūd, o Mōte, tom dvēselem rūku, kuras cīš gryutas šķeisteišonas guņs mūkas; ved nu gunes iz dabasim, gataveidama mums vysim”*, taču ar sekojošajiem vārdiem *“vītu, kur prīceigi dzeivōsem myužeigi, slavynojūt un cīnejūt Tevi!”* sākotnējā minora melodija pāriet mažorā un tiek divkārt atkārtota kā optimistisks apstiprinājums.

Kāds ir aizgājēja vārds, tādu dzied attiecīgā svētā aizbildņa dziesmu. Piem., ja nomirējis bija kristītā vārdā Jānis, bet *styprynōtā*¹² Donāts, dzied to dziesmu, kuru zina, vai arī abas. Ja cilvēkam ir vārds, bet konkrētā patrona dziesmas nav vai to nezina, dzied kādu Dievmātes dziesmu. *Saļmēs* gandrīz vienmēr dzied *Sv. Jezupa dzīsmi*, jo viņš ir mirstošo aizbildnis. Dažkārt vienam svētajam veltītas divas dziesmas vai ar atšķirīgām melodijām. Psalmu vadītājs cenšas parādīt savu varēšanu un nodziedāt visas versijas. Parasti ģimenei tiek uzdots jautājums, kādu dziesmu vēl nodziedāt, kāda dziesma patika vai kādu nomirējis aizprasījis. To arī cenšas izpildīt.

Kad 1996. gadā traģiski bojā aizgāja baznīcas kora diriģents Jānis Mesters, draudzē radās dziesma viņam – *“Aizlyudzit par mums, vysī Dīva svātī”*. Melodija un vārdi jau ieauguši draudzē un izplatījušies apkaimē, un bieži vien par visiem dzimtas mirušajiem vai lielāku ļaužu kopumu (piem., aizmirstajām dvēselēm, draudzes baznīcas kalpiem, karos kritušajiem) dzied šo vienu dziesmu *“Vysu svātūs gūdam”* ar piedziedājuma variāciju:

„Aizlyudzit par jim, vysī Dīva svātī,

Aizlyudzit par jim, šudiņ dabasūs!”

Laikmets kļuvis straujāks, vecākajiem dziedātājiem pamazām izsīkuši spēki, retāk dziedātajām dziesmām zudušas melodijas no atmiņas, taču pamatā tradīcija tiek ievērota, lai arī mazliet saīsinās laiks tās izpildīšanai. Tomēr diriģents *Gruduļu Jōns* smaidot uzsver: *“Golvonais, ka nu sirds!”*

---

¹² Iestiprināšanas sakramentā saņemtais otrā svētā aizbildņa vārds

Saļmu dzīdōšonas nobeigumā skaita seno Baznīcas lūgšanu “Kunga eņģelis” ar trīskāršu “*Myužeigu dusēšonu*” un “*Apsažāloj par jim, Jezu žēleigais, kotrys par jim ryugtas mūkas esi cītis!*”. Tam seko teksts, kā laikā trīskārt sit krūtīs: “*O Dīvs Kungs, apsažāloj par jīm, grēcinīkim! O Dīvs Kungs, apsažāloj par jūs dvēselem, šķeisteitovas gunī cītušom! O Dīvs Kungs, apsažāloj par mums grēcinīkim; uz Tevi, Dīvs, mes cereibu turam; Dīvs, caur zeimi krysta svāta, nu īnaidnīkim myusu radzamim un naradzamim, izpestej jūs un myus, Dīvs un Kungs!*”, un godbijīgi pārmet krusta zīmi.

Pabeidzot lūgšanas par mirušo, senāk nodzēsa sveces, tagad tās atstāj degam, un dzied katrā ģimenē iemīļotākās Dievmātes dziesmas, lai izlūgtu svētību dzīvajiem. Dažkārt tām pievieno aizsardzības psalmu “*Dīvs ir myusu Glōbējs un styprums*” (Ps 45).

Līdz sirmam vecumam Elizabete Eriņa (1932–2018), kura izsūtījumu Sibīrijā pārcieta kā mazs bērns, asarām ritot daudzkārt stāstīja, kā viņas ar māti stāvēja Jeņisejas krastā, badā, aukstumā un nāves briesmu izmisumā un neskaitāmas reizes dziedāja Dievmātes himnu “*Sveika, jyuras zvaigzne, spūdrō Dīva Mōte...*”. Ar šo dziesmu viņas izdzīvoja. Stirnienes baznīcā, to dziedot, tauta joprojām pieceļas kājās. Aizvien biežāk par dzīvajiem *saļmēs* dzied šo dziesmu.

***

Mūsdienās psalmus dzied bērnu priekšvakarā, tam dažkārt ievelkoties naktī – *lai nūmyrušajam gaišōki dabasi (Peksteņu Lone)*. Vēl līdz 20. gs. 60.–70. gadiem, kad bija vairāk iedzīvotāju un arī dziedātāju, pirms bērēm *saļmes* dziedāja katru vakaru no miršanas dienas līdz apbedīšanas dienai. Daudzi, pat ne īpaši reliģiozi, cilvēki ir atzinuši, ka pēc psalmu dziedāšanas bērnu mājā iestājas “fiziski taustāms miers”. Muzikologs M. Boiko uzsver noslēgto devuma un guvuma loku: “Dzīvie palīdz mirušajiem un mirušie pēc izklūšanas no šķīstītavas uz dzīvo lūgšanu, savukārt, var atbildēt ar lūgšanu par palicējiem. Tā mirušie iespaido dzīvo dzīvi.” Dziedātāja *Jokstu Ģele* no Teilāniem teica tā: “*Jo tu dzeivē vaira lyudzīs par myrušajim, jo tev dzeivē lobōk īt.*”

Bēru dienā dzied Krustaceļu, uz galda liekot maizi, sāli un ūdeni, lai palicējiem būtu svētība dzīvei. Cenšas, lai mirušo no mājas izvadītu priesteris, kurš pēc tam izstaigā māju un to pārsvēta. Izvadot, kad zārkam uzliek vāku, sāk “*Esi sveicynōta, Karalīne*” (*Salve Regina*), tad dzied psalmu “*Apsažāloj par mani, o Dīvs*” (*Miserere*) (Ps 50). Tālāk seko citas piemērotas dziesmas, vadoties pēc apstākļiem – vai uz baznīcu iet kājām, vai brauc ar transporta līdzekļiem. Arī šādā situācijā dziedātāji vēl 20. gs 90. gados sēdās kopā autobusā vai mašīnā

un, pa ceļam braucot, dziedāja. Pēc katras dziesmas kā neiztrūkstošs noslēgums tiek pievienots: *“Myužeigu dusēšonu dūd viņam ticeigam nūmyrušam, o Kungs, un myužeigō gaisma lai speid viņam myužam”*.

Tad seko dievkalpojums baznīcā vai kapu kapličā, kur muzikālo vadošo lomu uzņemas ērģelnieks, atsevišķi dziedātāji vai koris – tik liels pēc dziedātāju skaita, cik tuvinieki prasījuši. Dažkārt ir tikai ērģelnieks. Retākos gadījumos pievienojas kāds mūziķis ar vijoli vai flautu.

Pēc bērņu mises baznīcā sēru procesija parasti kājām dodas uz kapsētu. Baznīcā skan zvans – tikai sērīgi, vienmuļi piesitot, bez atsitiena. Šai laikā dzied Zaharija 1. dziesmu *“Svāts Kungs Dīvs Izraeļa”*, Dievmātes dziesmu *“Marija, Marija, par sauli spūdrōka”*, A. Jaškoviča *“Jaunova svāta, Aglyunas bazneicā”*, B. Martuževas, M. Celminska *“Pīdūd mums, Dīvmōte”*. Atkal aiz katras dziesmas tiek pievienots lūgums *“Myužeigu dusēšonu”*.

Pie kapsētas vārtiem sagaida priesteris. Kamēr mirušo aiznes līdz kapavietai, dzied antifonu no *saļmēm “As asu augšancelšonōs un dzeiveiba”* vai piedziedājumu no sēru procesijas dziesmas *“Tymōs postordīnas brīsmōs”*:

*“Lobais Jezu, dōvoj viņam,
Dīva mīrā aizgōjušam,
Debess svātlaimi uz myužim.”*

Tam seko priesterim atdziedātas liturģiskās atbildes. Kamēr aizber kapu, dzied dažādas garīgās dziesmas ar noslēgumā pievienotu lūgšanu *“Myužeigu dusēšonu”*.

Pēdējos gadu desmitos (kopš 21. gs. sākuma) sāk ieviesties pilnīgi neraksturīga bērņnieku cienāšana pie kapu vārtiem ar maizītēm un ko stiprāku, pret ko vecākās paaudzes ļaudis nereti ir stingri iebilduši, pat devuši norādes viņu bērēs tā nedarīt.

No kapsētas dodas uz bērņu mielastu – mājās vai sabiedriskās ēdināšanas iestādē. Ienākot mājās, bērņniekus uz sliekšņa ar aizdegtu sveci sagaida viens no saimniekiem, un dziedātāji uzsāk dziesmu *“Lai gūds ir Tāvam”*, ar kuru godina Dievu un lūdz, lai mirušais *“tur sev mīru, mīru ļūt’ prīceigu, Jezu mīleigu”*.

Pie bērņu mielasta galda arī ēdnīcā vai kafejnīcā pārmet krusta zīmi, noskaita atbilstošu īsu lūgšanu (*Tāvs myusu, Esi sveicynōta un Myužeigu dusēšonu*), dažkārt nodzied lūgšanu *“Zam Tova patvāruma”*, un tikai tad sākas pēdējais goda mielasts. Latgalē vēl aizvien spēcīgi valda katoliskais gars, tik nozīmīgos dzīves brīžos kā bērņa piedzimšana, kāzas (šobrīd diemžēl oficiāli precas retāk) un it īpaši bēres, cenšas visu izdarīt saskaņā ar Baznīcas un tautas tradīcijām. Pat tad, ja cilvēks dzīves laikā *bazneicai oplom durovu nalauzeja (Bazneicas Ģele)*, bērēs aicina priesteri, jo pretējā gadījumā vietējā sabiedrība skarbi novērtēs: *“Aprause kai suni bez Dīva, i bez bazneicys.” (Priževoitu Ģence)*

Nākamajā dienā dzied *atbēres*, nu jau par visas ģimenes un dzimtas mirušajiem, kam piepulcējies aizgājējs – vēlreiz nodziedot psalmus un bērnu dziesmas, tiek noslēgta aizgājēja pagātne un uzreiz notiek pievēršanās nākotnei, jo pēc lūgšanām *ceļ jaunū saiminīku voi saimineicu*, kurš saimniekos aizgājēja vietā.

“Pēc bērēm otrā dienā bija atbēres. Norunāja, cikos savāksies atkal kopā, lai dziedātu *saļmes*. Tad bērnu godi tika rīkoti mājās, jo neviens pat nevarēja pieļaut domu, ka to var citur, ne mājā, kur cilvēks dzīvojis. Tad arī vīriešu kārtā piedalījās. Aktīvu dalību neņēma, parasti uzturējās citā istabā, bet bija brīdināti, lai ieturētu klusumu. Pie alus krūzes klusumu ieturēt bija pagrūti, un brīžiem tā *žabravōšona* neatpalika no pātaru skaitītājām. Kad “oficiālā daļa” bija beigusies, visi atkal sēdās pie galda, atcerējās aizgājēju. Kad pusdienas bija paēstas, notika jauno saimnieku iecelšana saimnieku godā. Kas to vadīja, nezinu, bet atceros, ka lieta grozījās ap zupas kausu *pōrneicu*, kuru saņēma vedekla pēc vīramātes nāves. Tad jaunie saimnieki atkal cienāja bērniekus.” (Marija Stafecka, atmiņas par 20. gs. 60.–70. gadiem)

Pirms tam sadedzina bērnu eglītes. Ir reizes, kad puīši sadedzina eglītes pa *saļmu* laiku, ir reizes, kad pēc dziedāšanas, bet nekādi folkloriskie dziedājumi vai rituāli netiek praktizēti. To dara attālāk no mājas, skatās, lai dūmus vējš nenes sētas virzienā. Un tikai tad notiek saimnieka celšana. Puīši, uz krāšņu segu apsegta krēsla, paceļ jauno saimnieku un tur augšā, kamēr nodzied Dievmātes dziesmu “*Ejam pi Tevis*”, kur pieminēti gan bāra bērni, gan darba augļu un Dieva svētības izlūgšana. Jaunajai saimniecei noraisa melno sēru lakatu un uz sien baltu lakatiņu, tā norādot, ka dzīve turpinās (*Bērzenīku Otīle*). Tad jaunais saimnieks dala saldu pīrāgu, torti un kādu stiprāku lāsi *iz obys kōjys, lai dzeive naklyboj* (*Pekstiņu Lone*).

“Bēru ceremonijas izbeidzās otrā dienā, kad notika jauno saimnieku iecelšana saimnieku godā, ja mūžībā bija aizgājis mājas saimnieks vai saimniece. Ja miris bija saimnieks, tad parasti cēla vecāko dēlu saimnieka vai arī vecāko meitu mātes vietā. Ja tādu “kandidātu” šinī mājā nebija, radi paši izvēlējās, kam nodot saimnieka vai saimnieces godu. Šis bija vienīgais priecīgākais brīdis šajā drūmajā notikumā.” (Aleksandrs Eriņš) Zita Vintiša atceras, ka dažās reizēs saimnieka celšanu pavadījusi kastroļu vāku rībināšana (*Bojōru sādža, Cīmatnīku sādža*).

Gan cara laikos, gan 20. gs. starpkaru posmā bija ierasts uz *pōrtolku* ņemt līdzi savu ēdienu, ko salika kopējam mielastam, jo ļaudis dzīvoja trūcīgi (Helēnas Vaivodas atmiņas). Iecienīti bērnu ēdieni – *studzins, golvas sīrs, putraimu dasys, boltmaize, peirāgi, blīņi, auzu ķeisels, dzērviņu ķeisels*. Mūslaikos seno veļu mielošanas ierašu tālu atblāzmu vērojam

bagātīgā psalmu dziedāšanas dalībnieku mielastā. “Dziedāšana tika rīkota rudenī, kad katrā lauku sētā bija nokauts ruksis, jo cienasts tika gatavots tikpat kā godiem.” (Marija Stafecka)

Parasti tiek padalīts arī pa mēriņam alkohola, taču Antoņina Cakule (1921–2014, Varakļānu draudzes Cakulu sādža) stāstīja: “*Naktī sapynā radzu – nūmirējs maņ soka: “A kō tu maņ vyspyrma tik spūdras drēbes apvilki, a pēc tam ar sūmozgom aplēji?”*” Tānad alkohola lietošana nav ieteicama un savienojama ar šo rituālu.

Psalmu dziedāšana baznīcā Dvēseļdienās vēl 20. gs. 70. gados turpinājusies visu nakti no 1. uz 2. novembri – vienas sādžas dziedātājas nomainījušas cita ciema dziedātājas, protams, padīžodamās, kuras krāšņāk, kuplāk un skanīgāk izlocīs. Vadītājas, neapšaubāmi, bija muzikāli ļoti apdāvinātas, labu intonatīvo dzirdi, jo nereti kāds cits dziedātājs saņēma dunku sānos: “*Klus’, tu jau veļc iz dzaltonō!*” – respektīvi, tu dziedī nepareizā melodijā, intonatīvi netīri vai par skaļu.

***

Tā kā latgalieši ir dzīvespriecīgi ļaudis, tad arī nopietnās dzīves lietās un pasākumos mēdz gadīties, ka jāpasmaida.

Laikam jau jāsāk ar stāstu par autores saimi – autores un viņas brāļa Jāņa Zepa (dz. 1991. g.) vectēvs Jāzeps Zeps (1912–1984), saukts par *Dzīdōtoju Zepu*, bija ar skaistu tenora balsi, dziedājis kādu laiku Varakļānu baznīcas korī un pa Kozsolas un Arklinieku pusi savu reizi vadījis arī *saļmes*. Kādās bērēs trāpījusies pātaru grāmata ar noplēstu lapas stūri. Vectēvs nav apjucis un skaitījis svēto litāniju: “*Svātais Jurs, lyudz Dīvu par jū (resp. nomirušo); svātais Ontōn, lyudz Dīvu par jū; svātais nūplāstais, lyudz Dīvu par jū!*” Varbūt tāpēc mazbērniem tagad pašiem daudz jādzied nopietnajos godos un jāiet par *saļmu* vadītājiem – kādu drusku arī par vectēva jaunības blēņām un nenopietnībām. Un par to esam viņam pateicīgi.

Senāk kāda *saļmu* vadītāja nemaz nav pratusi lasīt un dziedājusi visu no galvas. Taču grāmata uz galda bijusi *gūdam uzlykta*. Tikai uzlikusies ačgārni. Kad kāds aizrādījis, viņa dusmīgi noteikusi: “*Ak tu, rupuči bērni, atsprēkleņ grōmotu apgrīzuši!*”

Senākajā lūgšanu grāmatā bija daudz drukas kļūdu. Dieva slavināšanas daļas latīnisko nosaukumu *Ad laudes* asprātīgi iztulkoja kā aizmirstu garumzīmi – „*ād ļaudis*”. Šai vietā dziedāšanu pārtrauca, kārtīgi ieēda un tad turpināja *saļmes* (Donots Stafeckis, 1910–2004).

Ļoti garšīgu un patiesu stāstu no 20. gs. 20. gadiem atmiņās pierakstījusi Anastasija Dūda-Ramišvili (1908–2001): “Aizkalniešos dzīvojis ļoti liela auguma vīrs Prancīskis. Garā

mētelī, uzkumpis, ļoti skops, neko nedevis no mājas svešiniekiem un bijis liels izēdājs. Reiz viņa sieva, sasaukusi kaimiņu un radu sievas, sarīko lūgšanas par mirušo tuvinieku dvēselēm – skaita un dzied psalmus. Šādu sarīkojumu sauca par *paminkām* (no krievu valodas). Pēc garām lūgšanām un dziesmām mājas saimniece liks galdā mielastu atnākušajām dievlūdzejām. Šim mielastam Prančiskas sieva sagatavojusi septiņus cāļus un ielikusi tos cept maizes krāsni, lai cepas, kamēr skaita pātarus. Ienācis istabā, Prančiska dzirdējis, kā aiz dēļu sienas dzied, sajutis vilinošo ceptu cāļu smaržu, kas plūdusi no krāsns un sapratis, kas par lietu: apēdis *svešos bōbas* un kas viņam pošam?! Tā viņš klusītēm garšodams apēdis visus septiņus cāļus, bet sieva piedzīvojusi briesmīgu kaunu, ka nav bijis ar ko dziedātājas pamieļot. Bet Prančiskam šito *dzerauņas* sievas ilgi pieminējušas.”

“Nomira mana vecmamma Lūcija, kura dzīvoja pie dēļa Jāzēpa. Jāzēps bija traktorists (tipisks tā laika kolhoza personāžs, kurš garu dienu strādāja uz kāpurķēdnieka kolhoza laukos un vakarā dzīves grūtumu noskaloja ar alkoholu, bet bija ļoti labsirdīgs). Dienā pirms bērēm dziedāja psalmus, un mums ar brālēnu Jāni bija jāņem dalība. Viss tas process likās ļoti garš un garlaicīgs, un sērīgs. Beigās skaitīja lūgšanas un bija jāsit krūtīs. Jāzēps, kā jau aizgājējas dēls, arī piedalījās. Vai nu tajā brīdī bija iesnaudies, vai kā, bet skaitītājas jau bija gabalā, kad viņš ar tādu riktīgu kulaku blieza sev krūtīs. Sprukām smieties, mamma sabāra, bet labums tāds, ka arī Jāzēps pamodās.” (Marija Stafecka)

***

Esam bagāti Dieva un ļaužu apdāvināti – ar dziedāšanas varēšanu, ar godu un saprašanu par dzīves īsteni svarīgajām lietām, ar Latgales dzīves dziļumu un brīnišķīgiem ļaudīm visapkārt, ar iespēju palīdzēt skarbas nestundas pārvarēt un svētu mieru nest. Ir labi cerēt, ka arī par mums reiz aizdziedās nākamās paaudzes, ka mēs mūžībā neiesim tukšām rokām, bet slavēdami un pateikdamies, ka Kungs nepieminēs mūsu jaunības grēkus un mēs varēsīm mūžam dziedāt:

*“Ķēneņu, kuram vysas lītas dzeivoj,
Atnōciti, gūdynojām!” (Saļmu sākums, Ps 94)*

Paļdis Dīvam, paļdis ļaudim!